

УДК 81'27

МАСЛОВ Валерій

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти МДПУ ім. Б.Хмельницького

72312, м. Мелітополь, вул. М. Грушевського, 19,

E-mail: kaf.po99@gmail.com

МОВНЕ ЗНИЖЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Анотація. У зв'язку зі зниженням рівня мовної культури суспільства встановлено залежність мови від розвитку соціуму, визначено цілу низку соціально-педагогічних умов цього процесу. Серед них фактичне падіння мовної грамотності, вплив інформаційної революції, ідеологізованості та політизованості суспільства, фактична зняття вимог до мовної культури, тенденція до визнання ненормативної лексики. Визначено шляхи подолання цих процесів: підйом економіки як передумови позитивних змін, всебічне підвищення освітнього та мовного рівня соціального середовища, забезпечення мовної грамотності засобів масової інформації, введення шкільної освіти до системи державних пріоритетів.

Ключові слова: мова, культура, засоби масової інформації, школа, освіта, соціум.

Вступ. Достатньо тривалий час наш народ працює над створенням авторської, принципово нової моделі позитивних умов соціального та особистого життя людини. І все ж порівняння результатів цього процесу з різними попередніми історичними етапами розвитку суспільства, на жаль, не може задовольняти та викликати лише позитивні висновки та оцінки. Незважаючи на наявність деяких досягнень і величезні зусилля системи державного виховання, люди все ж не можуть не знати про об'єктивні показники економічного розвитку країни та свого матеріального життя. Багатьма причинами зовнішнього та внутрішнього характеру можна намагатися пояснити ці негаразди, але висока і благородна суспільна мета слабо реалізується в ситуації недостатньої економічної забезпеченості і соціально-психологічної розрізненості людей. Все це відбивається також і на процесі підготовки професійних кадрів для країни, в цілому на стані освіти та освіченості громадян.

Науковці та педагоги докладають значних зусиль задля всебічного забезпечення якості навчально-виховного процесу в системі освіти. Важливою її складовою, серйозним завданням залишаються культура, культурна і культурологічна підготовка учнів та студентів у закладах освіти та у суспільстві в цілому. Адже добре відомо, що центровою частиною

культурологічного процесу є мова та мовлення. Саме вони виконують цілу низку комунікативних, пізнавальних та розвивальних функцій. Так історично склалося, що в нашій сучасній країні мова стала ще й впливовим інструментом ідеологічного впливу і політичної боротьби. Сумно, але в якості її учасників опинилися також й забагато науковців різних галузей науки. Серед них чимало філологів та лінгвістів. Деяка їх частина замість наукового забезпечення розвитку мовної культури погодилася забезпечувати ідеологічні інтереси різних політичних сил, партій, об'єднань тощо - в будь-якій добрій справі завжди є свої негативні особливості. І все ж в основному наука виконує свою позитивну історичну місію.

Постановка та актуальність проблеми. Сучасна мовна ситуація в нашому соціумі характеризується фактичним зниженням суспільних вимог до культури та грамотності усного і письмового спілкування, невибагливістю щодо поширення обценної лексики на усі сфери людського життя. Причини цього явища перебувають у царині падіння соціально-економічного і морально-психологічного рівня життя громадян. Такий стан мови як стрижня національної культури сигналізує про небезпеку погіршення загальнокультурного становища, руйнування культурологічних та моральних народних надбань. Наука та освіта мають зробити свій професійний внесок у припинення руйнації та відродження мовної культури країни. Найбільший потенціал для вирішення цього завдання мають саме психолого-педагогічні науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В усі часи багатостраждальної людської історії мова посідала важливе місце у житті та виконувала цілу систему функцій і завдань. Серед них міжособистісне спілкування, інформування, управління, координація співробітництва тощо. В той же час мова виконувала і роль візитівки, завдяки чому складалося перше враження та надходила первинна інформація про партнера зі спілкування та взаємодії. З плином часу ці функції коригувалися, з'являлися нові. Але значення мови в житті та продуктивній діяльності людини еволюційно зростало. Не випадково, що мовні та мовленнєві процеси опинилися у полі зору науковців-дослідників.

Багато хто з мовознавців минулого та сучасності (Ш.Баллі, І.А.Бодуен де Куртене, Ф.Брюно, Ж.Вандрієс, Г.О.Винокур, Б.Гавранек, Л.Гуслиста, В.М.Жирмунський, М.Коен, В.Костомаров, А.Мейє, С.Равлюк, Л.Ставицька, О.Тараненко, В.В.Ягупов, Л.П.Якубинський тощо) звертався до мовних проблем. Ще на початку двадцятого сторіччя педагогом-лінгвістом Є.Д.Полівановим було висловлено ідею про залежність темпів мовної еволюції від темпів розвитку суспільства. Однак за сучасних українських умов функції мови значно розширилися. Свого часу В.Костомаров зауважував: «Характеризуючи сьогоденний стилістичний

смак, варто зазначити, що не просто насичення мови сумнівними словами і зворотами малюється його сутністю, але й загальна свобода, не просто зняття заборони, але принциповий допуск будь-яких у даному випадку відповідних засобів вираження у мові газет. Іншими словами, смак характеризується ставкою на змішання, суміщення, з членування будь-яких одиниць мови, на неоднорідність мовної форми спілкування, на гетерогенність кожного окремого тексту» [3, с.5].

Вислів В.Костомарова стає ще значно більш зрозумілим та актуальним після ознайомлення із журналістикою соціальних мереж.

В сучасному полі національному українському соціумі відбуваються різнобарвні зміни, що пов'язані із мовою та її сучасним станом. Цей процес відбувається на тлі відповідних соціально-педагогічних умов:

1. Науковці та педагоги цілком ґрунтовно та неупереджено впродовж останніх десятиліть порушують питання про невиправдане всезагальне зниження рівня мовної грамотності суспільства.

Дійсно, склалася хибна ситуація, коли сучасному громадянину вже достатньо стало користуватися не нормативною літературною українською мовою, а будь-яким мовним гібридом, аби в ньому були б присутні хоча б окремі українські слова. Так звана “мова рідного села” разом із демографічною приналежністю до етнічного українства все більше стає надійною перепусткою як до великого бізнесу, так й до високих владних посад. І все це на тлі того, що якість середньостатистичного українського мовлення еволюційним чином невпинно знижується.

Не кращою є ситуація і з мовами національних меншин. Тривають безкарні, необережні та недалеко бачні дії, некоректні вислови певної частини політиків, які фактично протирічать змісту чинних державних правових актів і засадам світової демократії. Внаслідок такої дисгармонії ці мови фактично майже не підтримуються, незважаючи на позитивні офіційні положення Конституції і Законів країни про їх всебічний розвиток. Це явище генерує конфліктну напруженість у суспільстві, провокує неправомірні дії та стає підставою для ескалації політико-гуманітарного екстремізму.

Важливим та ефективним впливовим засобом навчання мови завжди були засоби масової інформації. Люди старшого покоління ще добре пам'ятають, що посилення на мову, мовлення і говоріння дикторів радіо та телебачення цілком були виправданими, бо їхня мова дійсно була високопрофесійною і висококультурною. Сучасна ситуація кардинально інша і суттєво відрізняється від тогочасного становища.

Неякісне мовлення членів суспільства вельми логічно корелюється із низькою якістю функціонування системи освіти. Тому жодна заборона чи обмеження використання інших мов не зможе дати позитивних результатів,

поки система освіти (і перш за все дошкільна та початкова) не почне генерувати природній інтерес до культури мовного самонавчання у родині. Першій мовний досвід людина набуває у сім'ї. Фундамент мовної, як й будь-якої іншої, освіти та освіченості закладається саме там. І лише потім на цьому фундаменті освіта будує майбутні умови розвитку і саморозвитку особистості. Отже, вільна, грамотна та культурна особистість може бути сформована лише за умов якісної освіти. Але для цього освіта не має бути настільки зарегламентованою, як це відбувається зараз.

Уже не перше десятиліття наше суспільство прагне піднести роль і місце системи освіти, її провідної постаті – вчителя, викладача, створити йому належні умови для будівництва надійного майбутнього всього народу. В світовому досвіді країн є цікаві та змістовні приклади. Так, Німеччина колись намагалася претендувати навіть на світову гегемонію завдяки пріоритетному ставленню до освіти. Вся держава, кожен німець зрозуміли, що економічна і політична могутність завтра – це якість шкільного уроку сьогодні, якість і кількість книг, бібліотек і шкільних будівель, якість здоров'я, високий добробут і позитивний настрій шкільного вчителя. Інша справа, що освіта має бути керованою чесними, порядними та високогуманними людьми. Бо будь-яка претензія на світову гегемонію чи приниження гідності інших народів завжди закінчуються однаково сумно.

Кожна держава, народ, його культура та освіта розвиваються своїм шляхом. Так, у деяких сучасних країнах на рівні державного менеджменту відокремлено вищу та шкільну освіту, що вже дає результати. Сучасна американська освіта робить ставку на практичну значущість її результатів, прикладну підготовку фахівців. Колишня радянська система освіти об'єктивно і сьогодні має високу репутацію у істориків освіти та сучасників за фундаментальну теоретичну підготовку школярів і студентів. Існують й інші цікаві приклади турботи держави і суспільства про своє майбутнє. Справа державної мудрості – зберігати, накопичувати, примножувати позитивний вітчизняний освітній досвід та розумне його використання (за умов необхідності, без сліпого копіювання), вміння запозичувати найкраще в інших з урахуванням своєї історії, культури, традицій, соціально-економічного стану країни та її населення.

2. Сучасна літературна і побутова мови функціонують за умов інформаційної революції. Відповідно до законів історичного розвитку наше суспільство перейшло на новий рівень здобуття інформації та користування нею. Суттєво змінилася роль паперових носіїв інформації, з'явилися нові електронні пристрої. Життя та діяльність людства частково вже перейшли до електронної форми спілкування. Це, в цілому, позитивне явище за умов спонтанного та некерованого поширення потягло за собою цілу низку негативних проявів. Різноманітні гаджети та девайси разом із

соціальними мережами поступово стають сурогатним замінником людини у процесі звичайної взаємодії та спілкування, обсяг якого катастрофічно мінімізувався. За таких обставин значно активізувався комп'ютерний жаргон (так звана підмова). Велика кількість користувачів інтернету вже широко його використовує як розмовну і навіть намагається видати за наукову чи літературну норму. Погляд на це явище є продуктивним за умови переносу уваги з професійної природи цієї «підмови» на аналіз її співвідношення з іншими підсистемами.

В сучасному суспільстві спостерігається психологічна залежність від комп'ютеру, яка особливо поширюється серед дітей і молоді. Звичайним соціальним явищем стали психічні розлади на підґрунті повної та навіть фрагментарної комп'ютеризації життя. Спостерігається деформація мовного апарату, виник і надзвичайно швидко розвивається комп'ютерний сленг.

В історії людства зазвичай величезним традиційним засобом і стимулом розвитку особистості завжди була книга. Комп'ютерна книга повною мірою не може замінити звичайну, але є добрим додатком до неї у разі діалектичного та раціонального поєднання їхніх можливостей. Проте відбулася ідеалізація комп'ютерних засобів читання. Внаслідок цього читачів стає все менше. Людей, які завдяки книзі активно розвивають своє мислення, пам'ять, мову і мовлення, поступово все меншає. Відомо, що саме нормативне читання книг суттєво збагачує словниковий запас, розвиває та формує логіку мислення, ерудицію, підвищує загальнокультурний рівень особистості.

3. Сучасному мовному процесу притаманні такі особливості: заідеологізованість і заполітизованість суспільства та освіти. Певним чином це явище дійсно є порушенням конституційних вимог, за якими освіта має бути деполітизованою. Але за цим фактом справа інша. Звичайне слово поступово втрачає роль елемента знакової системи чи системи інформування людей про події та явища. Це - засіб переконання і політичної діяльності, формування певних переконань, життєвої позиції, навіювання та маніпулювання свідомістю, а іноді й навмисної дезінформації. Головним фактором реалізації цього явища є засоби масової інформації, перш за все телебачення, радіо та комп'ютерні соціальні мережі.

В зв'язку з особливостями українського політичного життя визначального характеру набула вестернізація українського мовного процесу. Мова завжди була залежною від сторонніх впливів. Відкритість обміну інформацією завдяки досягненням науки і техніки, активізація міграційних процесів із прикордонними країнами викликали в людей також природній інтерес до їхніх національних мов. Разом із політичними змінами в суспільстві на побутовому рівні свідомості іноді офіційно

почали домінувати різні варіанти діалектного мовлення, що поступово витісняють класичну літературну мову, тобто фактично закамують рекомендовані сучасною владою. А другий напрям мовної вестернізації, поряд із цим внутрішнім, - вплив зовнішній. Процеси глобалізації, що охопили майже весь світ, активно поширилися також і на людську культуру та її складові, серед яких й мова. З одного боку, відбувається збагачення мовної скарбниці за рахунок спрощеного, зниженого англійського лексикону, його американської моделі, а з іншого – відбувається вимивання та приниження вітчизняної мовної культури. Цей процес, на нашу думку, є діалектичним та історично скоригованим, і саме тому таке взаємопроникнення мов у майбутньому має відбуватися за сценарієм переваг саме для титулованої мови.

4. Виникла ціла низка соціально-педагогічних та лінгвістичних явищ, які можна поєднати спільною назвою «пом'якшення літературної норми». За наявності таких соціально-політичних та економічних змін це об'єктивний і водночас вкрай небезпечний процес, оскільки він значною мірою знижує мовну планку всього українства [5, с. 31]. Політичні події останніх років дають чимало прикладів вседозволеності, неухважності до своїх дій, безкарної поведінки і негативної діяльності представників різних гілок державної влади, що негативно вплинуло на наших простих співгромадян. Поєднання практичної реалізації психолого-педагогічного принципу «Роби, як я!» з явищем психічного зараження продовжує свою ефективну дію. Зниження рівня поведінкової, естетичної, ділової, виробничої, професійної культури, тощо активно відбилося на вербальній сфері людського життя. Система освіти не залишилася осторонь цих процесів. Викладач часто-густо перебуває під адміністративним і популістським тиском. Так звана «прибудова знизу» стала популярною формою взаєностосунків у підсистемі «викладач-студент». Небезпечна ідеалізація та некоректне інструментування опитувань студентської думки типу «Викладач очима студента» під час обрання викладача за конкурсом разом із комерціалізацією освітньої справи підчас призводить до девальвації вчительського професіоналізму та зниження моральної планки педагога. Все більш немодними стають висока грамотність, ерудованість, професіоналізм і вимогливість викладача. Це виявилось в умовах існуючої сучасної кадрової політики, коли на керівні посади системно стали призначатися люди не за фаховими, а за будь-якими іншими ознаками типу «революційної доцільності». Типовим явищем, на жаль, стала ситуація, коли керівник навчального підрозділу чи закладу за своїми фаховими та людськими характеристиками має значно нижчий показник від рядового викладача. Це часто стає мотивом чи стимулом зниження необхідного рівня службового комфорту діяльності викладача а іноді

просто навіть його переслідування таким керівником. Цілком зрозуміло, що подібна ситуація не спонукає до збереження висококваліфікованих і високопрофесійних педагогічних кадрів у вищому закладі освіти.

Людська невибагливість і невідповідальність під красивим гаслом демократизації та боротьби за права людини непомітно ввійшли в офіційну службову діяльність і побут громадян, вони іррадіювали також й на мовну сферу нашого життя. Падіння цієї планки стало причиною появи зниженої лексики. Заміщення мовної грамотності її вульгаризацією та примітивізацією, бажанням привернути до себе увагу, справити враження свідомого модного порушника усталених вербальних норм і правил поведінки викликало низку мовних деградацій традиційного людського життя.

5. Апогеєм зниженої лексики є лихослів'я. Ненормативна лексика (табуїтована, нецензурна, вульгарна лексика, лихомовство, лайка тощо) на тлі культурної стагнації суспільства все більше поширюється. Плутанина між демократією та анархією призвела до всюдозволеності і в мові також. На компенсативному рівні найменш розвинута частина соціуму стала активно користуватися найнижчим рівнем мовної практики [4,с.317]. Так звана обценна лексика іноді стає нормою для окремих молодих і не зовсім молодих людей. Навіть офіційні засоби масової інформації і заклади культури дозволяють собі використання такого лексикону начебто задля "наближення" до простої людини, показу та відбиття сутності «справжнього» нашого життя. При цьому про своє високе педагогічне призначення, виховну місію вони забувають.

Отже, світ змінюється. Рідну мову поступово витісняють слова та жаргонізми зовсім не рідного, а іноді сумнівного походження. Ось лише деякі з них:

- вау, о'кей, сингл (окрема пісня), ремейк (переробка), постер (афіша), сек'юриті (охорона), провайдер (постачальник), тінейджер (підліток), паркінг (стоянка) тощо; характерно, що користувачі цієї лексики цілком серйозно продовжують намагатися доводити свій патріотизм, любов до милозвучної рідної мови;

- класно, прикольно тощо;

Набув неофіційного статусу тюремний жаргон: кинути, запахло, кент, ксива, лох, малява, мент, пахан, по життю, підстава, стебатися, феня тощо. Вельми цікавим є той факт, що найбільш активним поширювачем таборної мови стали саме журналісти. В їхніх опусах зовсім вільно, без будь-яких обмежень застосовується така лексика. Чи не з причини незнання багатих можливостей літературної рідної мови?

Як бачимо, такому мовленню бракує краси і добра. Воно найчастіше за все стимулює агресивні наміри та бажання, які з часом реалізуються під виглядом суспільної незгоди у формі мітингів на площах, потрошених

будинків та машин, скалічених людських життів. Негативний вплив мовних засобів у цих явищах не викликає сумнівів.

Як вийти з цього становища? На нашу думку, ось саме ці окремі шляхи.

1. Підйом економіки країни на тлі підвищення ролі та значення особистості громадянина в цьому процесі. Сучасний стан економіки суттєво гальмує позитивні освітні процеси та активізує негативні. Справа не лише в рівні та якості матеріального забезпечення навчально-виховного процесу у закладах системи освіти. Йдеться, перш за все, про інтереси особистості як члена суспільства. Питання особистісної культури та культурності, освіти та освіченості, лінгвістичної грамотності відходять на задній план, відтісняються з життя будь-якої людини, навіть професіоналів-гуманітаріїв. Лише відновлення стабільного економічного життя може вирішити освітні проблеми. Виведення особистості людини з фактичної тіні, підвищення ролі її культурного та професійного розвитку та значення у процесі економічної стабілізації країни дасть змогу системно досягти соціально-економічної та культурно-освітньої мети будівництва нового суспільства. Нові заводи і фабрики, поля і ферми – це робочі місця, матеріальне забезпечення людини та її родини. Саме правовий захист працівника, забезпечення життєво необхідних житлових умов, охорона його здоров'я та якісне психолого-педагогічне забезпечення – психологічне консультування та супровід, методично інструментоване родинне та громадське виховання, якісна освіта на всіх рівнях – зможуть забезпечити інтерес до самовдосконалення, саморозвитку, в тому числі мовного. Тільки людина, основні потреби якої задоволені, здатна продуктивно розвиватися.

2. Підвищення освітньо-культурного та мовного рівня оточуючого середовища. Виховання особистості у вакуумі неможливо, оскільки саме «обставини формують характер» (К.Д.Ушинський). А ці обставини вельми протирічливі. Останні десятиліття сприяли зниженню фактичної освіченості наших громадян. Виникла значна кількість неграмотних чи напівграмотних громадян, дітей, які взагалі ніколи не відвідували школу. Серед мало навчених зустрічаються й керівники. Ефект психічного зараження спрацьовує так, що напівграмотне мовлення такого начальника може копіюватися та тиражуватися, підсвідомо засвоюватися.

Сама система суспільних відносин дозволяє громадянам користуватися дипломами навчальних закладів, у яких вони ніколи не навчалися, а у візитних картках вказувати наукові ступені, дисертації, яких вони ніколи не писали.

Державна кадрова політика останніх років часто дивує своїм свідомим та кон'юнктурним звертанням до послуг непрофесіоналів. Таким чином, потрібні організаційно-педагогічні заходи задля створення

сприятливих умов та іміджу освіти, мовної освіти та освіченості. І це можливо лише в контексті системного очищення усього суспільства від корумпованості, лицемірства і подвійної моралі, – все це ніколи історично не було притаманні східним слов'янам та українцям безпосередньо.

3. Забезпечення мовної грамотності засобів інформації. Це вкрай важливий напрям нашої проблеми. В редакціях засобів масової інформації накопичилася значна кількість неякісно підготовлених, іноді навіть малограмотних редакторів, дикторів, коментаторів, ведучих тощо. Частіше за все це результат неякісної освіти та безпосередньо мовного навчання. Значна частина цих людей – це ті, хто втратив чи не знайшов роботу за фахом. Багато прикладів того, що добрий інженер чи конструктор робить справу, до якої професійно ніколи не готувався. Система перекваліфікації та підвищення кваліфікації для таких людей часто-густо відсутня. Поручено важливий освітній принцип – «навчання упродовж всього життя». Рідна українська мова потерпає від авторської трансформації таких фахівців. Продовжують лунати такі журналістські перли, як “на протязі” (на сквозняке) замість “протягом” (в течение), “не дивлячись на” замість “незважаючи” тощо. Певна частина цих працівників із урахуванням великого відсотку російськомовних слухачів на «великом и могучем» активно експлуатує розмовний південно-російський діалект. Ось, наприклад, в нечастому російськомовному ефірі постійно неправомірно лунає «ложи» замість “клади”. Для абсолютної більшості дикторів є «не підйомною» ситуація схилення числівників в обох мовах. Особлива ситуація склалася навколо наголосів. З дидактичних міркувань вважається некоректним наводити неправильний варіант, тому... Ось деякі правильні наголоси слів, в яких найбільш часті помилки українською: навчАння, видАння, фенОмен тощо. А ось російською: вЕрба, завИдно, квартАл, каталОг, звонИшь, поняА, сирОты, Иксы, кУхонный, обеспЕчение, трубопровОд, слиВовый» тощо.

І все ж таки рідна українська залишається панівною, єдиною державною. Саме вона в сучасному соціумі потребує поваги та пошани і простого, елементарного вивчення з самого початку людського життя. Становище може покращитися, якщо генераторами цього процесу в освіті та журналістиці перестануть бути колишні двіичники та тріічники, які впродовж дорослого життя не скопенсували шкільні пробіли та не навчилися вчатися. Бо, як колись мудро казали давні греки, коня можна привести до водопою, але пити він має самостійно.

4. Введення шкільної освіти до системи державних пріоритетів. Склалася парадоксальна ситуація з пріоритетами нашої національної системи освіти. Понад чверть століття ведуться суцільні розмови про реформування освіти. Кожен новий міністр намагається зробити якісь

красиві зовнішні зміни, щось зламати, збудувати та відкоригувати заради народної пам'яті про себе. Ось і результат: формальні передові позиції в світі за відносною кількістю економістів без зростання економіки та юристів при зростанні злочинності у державі. А увага суспільства до психології та педагогіки, до педагогічної освіти, які не дають негайного результату у грошовому вимірі, але будують фундамент майбутньої сильної країни, фактично відсутня. Саме школа є сучасною основою майбутнього. На часі відродити основи традиційної високоякісної шкільної освіти, якій заздрили колись американці, оновити її, поєднати педагогічну систему активного мислення учня з продуктивною працею, із засвоєнням, розумінням та раціональним застосуванням інформації. Стрижень такого фундаменту, основна постать цієї системи – вчитель. Почесна, але не визначена в якості пріоритетної у нашого народу професія. І знов меркантильна причина: бо не дає негайного прибутку. Ось таке консервативне і непродуктивне мислення відкидає країну, народ і націю, в решті решт, на багато десятиліть назад. Цей хворобливий етап нашої історії, безумовно, має найскоріше завершитися, а природньої української мудрості – нам вистачить, щоб палаці освіти та храми науки стали, нарешті, об'єктом особливої підвищеної народної уваги, та турботи.

Висновки. Упродовж усього історичного періоду існування людини завжди були прагненням досягти кращого – позитивних змін життя та умов праці, матеріального статку, сприятливої психологічної атмосфери, поваги до найближчого оточення та суспільства, визнання та любові близьких... Але багато чого залежить саме від нас самих. Дійсно, те, що ми вимовляємо, залежить тільки від нас. Але ми самі та всі, хто нас оточує, – всі залежать від того, що і як ми кажемо, як користуємося своєю мовою, чи щиро й формально ставимося до неї. Невипадково в народі кажуть, що словом можна й оживити, й вилікувати, й зробити щасливим, й урятувати, й убити... Саме тому любов до мови, рідного слова, «його краси і милозвучності», мовний патріотизм полягає не в яскравих гаслах про унікальність і неповторність мови, а в правильному й грамотному володінні нею, шанобленому й бережливому ставленні до неї. А це повсякденна праця. Знов нічого нового – праця, праця, праця. Але ж який результат!

На шляху до позитивних змін наша країна опинилася не на перших місцях у своєму економічному та культурному розвитку. Це суттєво вплинуло на мовну ситуацію і стимулювало науковців до її всебічного аналізу. Нами виявлено низку чинників такого мовного зниження. Серед них: бурхливі соціально-політичні події, зовнішні впливи, економічна та психологічна нестабільність соціуму, які й спровокували погіршення культурної ситуації та зниження мовного рівня. Виявлені соціально-

педагогічні умови цього процесу не сприяють розвитку та розквіту національної мови та мов національних меншин, гарантом чого є наш основний Закон. Послаблення, трансформування та скасування негативних умов мовних процесів можуть стати дієвим засобом культурного відродження нашого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад.-голов. ред. В.Т.Бусел.-К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над языковой практикой масс-медиа. – М.: Златоуст, 1999.- 280 с.
4. Ставицька Л.О. Український жаргон: словник // Л.О.Ставицька. - К.: Критика, 2005. - 494 с.
5. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстантизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови // Мовознавство. - 2003. - №1. - С.23-41.
6. Татенко В.О. Психологія впливу: суб'єктна парадигма // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – К.: Сталь, 2000. -Вип.3(6). - С.3-18.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

МАСЛОВ Валерій

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры начального образования МГПУ им. Б.Хмельницкого
улица Грушевского, 19, г. Мелитополь, 72312
E-mail: kaf.po99@gmail.com

ЯЗЫКОВОЕ СНИЖЕНИЕ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН

Резюме. В связи со снижением уровня языковой культуры общества установлена зависимость языка от развития социума, определен целый ряд социально-педагогических условий этого процесса. Среди них фактическое падение языковой грамотности, влияние информационной революции, идеологизированности и политизированности общества, фактическое снятие требований к языковой культуре, тенденция к признанию ненормативной лексики. Определены пути преодоления этих процессов: подъем экономики как предпосылки положительных изменений, всемерное повышение образовательного и языкового уровня социальной среды, обеспечение языковой грамотности средств массовой информации, введение школьного образования в систему государственных приоритетов.

Ключевые слова: язык, культура, средства массовой информации, школа, образование, социум.

MASLOV Valery

the Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Hrushevsky str., 19, Melitopol, 72312

E-mail: kaf.po99@gmail.com

LANGUAGE REDUCTION AS A SOCIAL PHENOMENON

Summary. In connection with the decline in the level of the language culture of society, the dependence of language on the development of society has been established, and a number of social and pedagogical conditions for this process have been identified. Among them, the actual decline in linguistic literacy, the impact of the information revolution, the ideologization and politicization of society, the actual removal of the requirements for linguistic culture, the tendency to recognize profanity. The ways of overcoming these processes are determined: economic recovery as prerequisites for positive changes, the all-round increase in the educational and linguistic level of the social environment, ensuring the language literacy of the media, and the introduction of school education in the system of state priorities.

Key words: speech, culture, media, school, education, society.

Abstract. Language and speech are the central part of the cultural process. They perform a range of communicative, cognitive and developmental functions. It has historically been that in our modern country language has become an instrument of ideological influence and political struggle.

The present language situation in our society is characterized by the actual decrease of social requirements for culture and literacy of oral and written communication, the unpretentiousness of the dissemination of meaningful vocabulary to all spheres of human life. Such a state of language as the core of national culture signals the danger of deterioration of the general cultural situation, the destruction of cultural and moral folk heritage.

In modern polynational Ukrainian society there are colourful changes that are related to the language and its state. The author defines the social and pedagogical conditions in which this process is taking place: the general decrease of the level of language literacy of society; modern language functions in the conditions of the information revolution; a lot of innovative features, among which are ideological and politicized society and education; a whole range of social and pedagogical and linguistic phenomena, which can be combined with the common name of “commemoration of the literary norm”; bad language and non-normative vocabulary (tabooed, obscene, vulgar vocabulary, etc.).

The ways of overcoming these processes are determined: economic recovery as prerequisites for positive changes, the all-round increase in the educational and linguistic level of the social environment, ensuring the language literacy of the media, and the introduction of school education in the system of state priorities.

The author points out the factors of the language reduction. Among them are violent social and political events, external influences, economic and psychological instability of society, which provoked a deterioration of the cultural situation and a decrease in linguistic level. The revealed social and pedagogical conditions of this process do not contribute to the process of development and prosperity of the national language and languages of national minorities, which our main law guarantees. The relaxation, transformation and abolition of the negative conditions of linguistic processes can become an effective means of cultural revival of our people.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2001). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv: Irpin, VTF "Perun" [in Ukrainian].
2. Ganych, D., & Oliinyk, I. (1985). *Slovnyk linhvistychnykh terminiv [Glossary of linguistic terms]*. Kyiv: Vishcha shkola [in Ukrainian].
3. Kostomarov, V.G. (1999). *Yazykovoy vkus epokhi: iz nabliudenii nad yazykovoy praktikoy mass-mediia [Language tastes of the epoch: from observation of the language practice of the mass media]*. Moscow: Zlatoust [in Russian].
4. Stavitska, L.O. (2005). *Ukrainskyi zharhon: slovnik [Ukrainian jargon: dictionary]*. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
5. Taranenko, O.O. (2003). Kolokvializatsiia, substantizatsiia ta vulharyzatsiia yak kharakterni yavyscha stylistyky suchasnoi ukrainskoi movy [Colloquation, Substantiation and Vulgarization as Characteristic Stylistics of Modern Ukrainian Language]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 1, 23 – 41 [in Ukrainian].
6. Tatenko, V.O. (2000). Psykhologiiia vplyvu: subiektna paradygma [Psychology of Influence: Subjective Paradigm]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykhologii – Scientific Studies on Social and Political Psychology*, 3(6), 3 – 18 [in Ukrainian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)